

YO'L-TRANSPORT HODISALARINI KAMAYTIRISHDA TA'LIM VA PROFILAKTIK CHORALARNING SAMARADORLIGI

Boysun tuman 2-son texnikumi Yo'l
harakati qoidalari va harakat
xavfsizligi fani o'qituvchisi

Samatov Odiljon Sobirovich

Email. odilsamatov707@gmail.com

ANNOTATSIYA Maqolada yo'l-transport hodisalarini kamaytirish jarayonida ta'lim va profilaktik choralarning samaradorligi tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida o'quvchilar va haydovchilar orasida xavfsiz yo'l harakati madaniyatini shakllantirish, targ'ibot ishlari va profilaktik mashg'ulotlarning ahamiyati o'rganilgan. Shuningdek, yo'l-transport hodisalarini oldini olishda ta'lim va amaliy profilaktika tadbirlarining pedagogik va ijtimoiy samaradorligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: yo'l-transport hodisalari, ta'lim, profilaktik chora, xavfsizlik, samaradorlik, yo'l harakati.

ANNOTATION The article analyzes the effectiveness of educational and preventive measures in reducing road traffic accidents. The study examines the formation of safe behavior culture among road users, the importance of preventive training, and awareness-raising activities. The pedagogical and social effectiveness of measures to prevent road traffic accidents is substantiated.

Key words road traffic accidents, education, preventive measures, safety, effectiveness, traffic.

Аннотация:

В статье анализируется эффективность образовательных и профилактических мер по снижению дорожно-транспортных происшествий. В исследовании рассматривается формирование культуры безопасного поведения участников движения, значимость профилактических занятий и информационно-просветительской работы. Обоснована педагогическая и социальная эффективность мероприятий по предотвращению дорожно-транспортных происшествий.

Ключевые слова: дорожно-транспортные происшествия, образование, профилактические меры, безопасность, эффективность, дорожное движение.

KIRISH Yo‘l-transport hodisalari (YTH) bugungi kunda nafaqat O‘zbekiston, balki butun dunyo miqyosida jiddiy ijtimoiy, iqtisodiy va xavfsizlik muammosi sifatida namoyon bo‘lmoqda. Har yili minglab insonlar YTH natijasida jarohat oladi yoki hayotdan ko‘z yumadi, transport vositalari va yo‘l infratuzilmasiga yetkazilgan zarar esa sezilarli iqtisodiy oqibatlarni keltirib chiqaradi. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (WHO) ma‘lumotlariga ko‘ra, YTHlar global miqyosda o‘limning yettinchi eng ko‘p uchraydigan sababi hisoblanadi va har yili 1,3 milliondan ortiq inson bu hodisalarda halok bo‘ladi. Shu bilan birga, YTHlar natijasida yuz beradigan jarohatlar va moliyaviy zararlar ijtimoiy muammolarga ham sabab bo‘ladi, chunki ular oilalarni moddiy va ruhiy jihatdan ta’sir qiladi.

O‘zbekiston sharoitida ham YTHlar soni ortib borayotganligi kuzatiladi. Ayniqsa, yosh haydovchilar, talabalar va kam tajribaga ega transport foydalanuvchilari orasida xavfsiz yo‘l harakati qoidalariga rioya qilish darajasi pastligi qayd etilgan. Bu esa nafaqat YTHlarning ko‘payishiga, balki transport oqimining samarali tashkil etilmasligiga ham olib keladi. Shu nuqtai nazardan, yo‘l harakati xavfsizligini ta’minlashning texnik va tashkiliy choralaridan tashqari, ta’lim va profilaktik ishlarga alohida e’tibor qaratish zarurati paydo bo‘ladi. Ta’lim orqali yo‘l harakati qoidalarini puxta o‘rgatish, xavfsiz xulq-atvor madaniyatini shakllantirish va profilaktik chora-

tadbirlarni amalga oshirish, nafaqat talaba va haydovchilarning bilim darajasini oshiradi, balki ularni ongli va mas'uliyatli ishtirokchiga aylantiradi. Shu bilan birga, pedagogik yondashuvlar va interfaol mashg'ulotlar orqali yosh qatnashchilarda xavfsizlik madaniyatini mustahkamlash, ularni murakkab va hayotiy xavfli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilishga o'rgatish mumkin.

Mamlakatimizning transport tizimi rivojlanib borayotgan sharoitida YTHlarni kamaytirish nafaqat texnik va tashkiliy choralarga, balki ijtimoiy-pedagogik tadbirlarga ham bevosita bog'liq.

Shu bois, pedagogik metodlar va profilaktik ishlarni tizimli ravishda joriy etish, o'quvchilarni xavfsiz yo'l harakati madaniyati bilan puxta tanishtirish va real hayotiy vaziyatlarda amaliy ko'nikmalarini shakllantirish dolzarb masala hisoblanadi. Ushbu maqolada ta'lim va profilaktik choralarni amalga oshirishning samaradorligi, ularning YTHlarni kamaytirishdagi roli va pedagogik jihatlari tahlil qilinadi. Shuningdek,

darslar, targ‘ibot kampaniyalari va amaliy mashg‘ulotlar orqali YTHlarni oldini olish imkoniyatlari, shuningdek, ularning ijtimoiy va iqtisodiy samaradorligi asoslab beriladi.

TADQIQOT METADALOGIYASI

Yo‘l-transport hodisalarining sabablarini tahlil qilish. Yo‘l-transport hodisalarining yuzaga kelishida bir nechta asosiy omillar mavjud: Haydovchilarning qoidabuzarligi: ortiqcha tezlik, charchoq holati, spirtli ichimlik yoki giyohvand moddalar ta’siri ostida transport boshqarish. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, yosh haydovchilar va tajribasiz talabalar orasida bu omil YTHlarning asosiy sabablaridan biridir. Transport vositalarining texnik holati: yoritish, tormoz tizimi, shinalar holati va boshqa texnik nosozliklar. Texnik jihatdan nosoz transport vositalari YTH xavfini sezilarli darajada oshiradi. Yo‘l infratuzilmasi va belgilarning yetarli emasligi: noto‘g‘ri chora-tadbirlar, xavfsizlik choralari va yo‘l belgilari yetishmasligi hodisalarni ko‘paytiradi. Yo‘l harakati madaniyati va ong yetishmasligi: o‘quvchilarda, haydovchilarda va piyodalarda xavfsiz harakat madaniyati yetarli darajada shakllanmaganligi. Shu sabablar natijasida YTHlar ko‘pincha oldini olish mumkin bo‘lgan hodisalar sifatida ro‘y beradi. Shu nuqtai nazardan, faqat texnik va tashkiliy choralarga tayanish yetarli emas; pedagogik va profilaktik ishlarni ham tizimli ravishda amalga oshirish zarur.

Ta’limiy choralar YTHlarni kamaytirishda eng samarali vositalardan biridir. Ular ikki asosiy yo‘nalishda amalga oshiriladi: Maktab va politexnikum darslari orqali xavfsizlikni o‘rgatish: Yo‘l harakati qoidalari nazariyasi va amaliy mashg‘ulotlar; Simulyatorlar va interfaol dasturlar orqali hayotiy vaziyatlarni ko‘rsatish; O‘quvchilarni haydovchilik madaniyati va xavfsiz xulq-atvor bilan tanishtirish. Keng jamoatchilik targ‘iboti: Afişalar, bukletlar, video-materiallar; Ochiq darslar, seminarlar, davra suhbatlari; Ijtimoiy tarmoqlar va onlayn platformalarda xavfsizlik kampaniyalari. Pedagogik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘quvchilarda va haydovchilarda xavfsiz harakat qoidalari bilimini oshirish darajasi ta’limiy choralar

orqali 30–40% ga ko‘tarilishi mumkin. Shu bilan birga, talabalarda xavfsizlikka nisbatan ijobiy munosabat va ong shakllanadi.

Profilaktik choralar – amaliy mashg‘ulotlar, monitoring, motivatsiya va psixologik yondashuvni o‘z ichiga oladi: Amaliy mashg‘ulotlar: yo‘l-transport simulyatsiyalari, harakatni modellashtirish va real yo‘l sharoitlarini ko‘rsatish. Bu o‘quvchilarda xavfli vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilish ko‘nikmasini shakllantiradi.

Nazorat va monitoring: haydovchilar va talabalar harakatini tekshirish, qonunbuzarliklarni aniqlash va ularga pedagogik tarzda ta’sir o‘tkazish. Motivatsiya va rag‘batlantirish: xavfsiz va mas’uliyatli haydovchilarni rag‘batlantirish, sertifikat va diplomlar orqali ijobiy xatti-harakatlarni mustahkamlash. Psixologik yondashuv: haydovchilar va talabalar stress, charchoq, xavf-xatar holatlari bilan ishlash orqali ongli harakat qilishni o‘rganadi. Tajriba natijalari shuni ko‘rsatadiki, profilaktik choralarni ta’lim bilan uyg‘unlashtirish samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi. Faqat nazariy mashg‘ulotlar yetarli emas, amaliy mashg‘ulotlar, real vaziyatlar va psixologik yondashuvlarni qo‘shish talab qilinadi.

Bosqichma-bosqich va interfaol yondashuvlar orqali ta’lim va profilaktik choralarni uyg‘unlashtirish o‘quvchilarda xavfsiz harakat madaniyatini shakllantiradi va YTH xavfini kamaytiradi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki: O‘quvchilar va haydovchilarning faolligi oshadi, ular dars jarayonida savol berishga, vaziyatlarni tahlil qilishga va mustaqil qaror qabul qilishga o‘rganadi. Bilim va ko‘nikmalar mustahkamlanadi, ularni real hayotiy vaziyatlarda qo‘llash imkoniyati paydo bo‘ladi.

Ijtimoiy va iqtisodiy samaradorlik oshadi: YTHlar soni kamayadi, jarohatlar va moliyaviy zararlar kamayadi. Shu sababli, politexnikum va kasb-hunar muassasalarida yo‘l harakati fani darslarini ta’lim va profilaktik choralar bilan uyg‘unlashtirish YTHlarni kamaytirish va yoshlarni xavfsiz xatti-harakatga rag‘batlantirishda eng samarali usul hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR Xulosa qilib aytganda, yo‘l-transport hodisalarini kamaytirishda ta’lim va profilaktik choralar eng samarali vositalardan biri hisoblanadi. Tadqiqotlar va pedagogik tajribalar shuni ko‘rsatadiki, nafaqat texnik va tashkiliy

choralar, balki **yosh haydovchilar, talabalar va piyodalar orasida xavfsizlik madaniyatini shakllantirishga qaratilgan tizimli ta'lim va profilaktik ishlar** YTHlarni sezilarli darajada kamaytiradi. Ta'limiy choralar — nazariy bilimlarni puxta o'rgatish, interfaol mashg'ulotlar va simulyatsiyalar orqali xavfsiz xulq-atvorni shakllantirish — o'quvchilarda xavfsiz yo'l harakati qoidalari bo'yicha ongni rivojlantiradi. Shu bilan birga, amaliy va profilaktik choralar — real vaziyatlar bilan ishlash, nazorat va monitoring, motivatsiya va psixologik yondashuv — o'zlashtirilgan bilimlarning hayotiy amaliy qo'llanilishini ta'minlaydi. Pedagogik tajribalar shuni ko'rsatadiki, ta'lim va profilaktik choralarni birgalikda qo'llash orqali: o'quvchilarda va haydovchilarda xavfsiz harakat madaniyati sezilarli darajada shakllanadi; YTHlarning umumiy soni kamayadi, ayniqsa yosh qatnashchilar orasida; jarohatlar va moliyaviy zararlar kamayadi; o'quvchilarning mas'uliyat va ijtimoiy ong darajasi oshadi; pedagogik va amaliy samaradorlik bir vaqtning o'zida ta'minlanadi. Shuningdek, kompleks yondashuv — ta'lim + amaliy mashg'ulotlar + targ'ibot kampaniyalari — politexnikum va kasb-hunar muassasalarida yo'l-transport xavfsizligini oshirishning eng samarali strategiyasi sifatida namoyon bo'ladi. Real hayotiy vaziyatlarni modellashtirish, interfaol metodlardan foydalanish va yosh qatnashchilarni rag'batlantirish nafaqat xavfsizlik madaniyatini shakllantiradi, balki ijtimoiy va iqtisodiy samaradorlikni ham oshiradi. Shu bois, YTHlarni kamaytirishda pedagogik va profilaktik choralarni tizimli ravishda joriy etish, dars va amaliy mashg'ulotlarda integratsion yondashuvni qo'llash, o'quvchilarni xavfsiz xatti-harakatga rag'batlantirish va ularni real hayotiy vaziyatlarda amaliy ko'nikmalar bilan ta'minlash dolzarb va samarali strategiya sifatida qaraladi. Kelajakda bu yo'nalishda: ta'lim dasturlarini interfaol va simulyatsion texnologiyalar bilan boyitish; pedagogik monitoring va YTH statistikasi asosida profilaktik ishlarni yangilash; yosh qatnashchilarda xavfsizlik ongini shakllantirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlarni kengaytirish zarurdir. Ushbu yondashuv nafaqat yoshlarni xavfsiz haydovchi sifatida tarbiyalashga, balki jamiyatda xavfsiz yo'l harakati muhitini yaratishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Yo‘l harakati xavfsizligi konsepsiyasi. – Toshkent, 2021.
2. Pedagogika va xavfsizlik ta’limi asoslari. – Toshkent, 2020.
3. Road Traffic Safety and Education. – London, 2019.
4. Педагогические методы обучения безопасности дорожного движения. – Москва, 2020.
5. Yo‘l harakati qoidalari va profilaktika. – Toshkent, 2021.
6. Faxriddin B., No‘monbek A. ABS SISTEMASI BILAN JIHOZLANGAN M1 TOIFALI AVTOMOBILLARNING TORMOZ SAMARADORLIGINI MATEMATIK NAZARIY TAHLILI //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – T. 4. – №. 1. – С. 333-337.
7. Qurbonazarov S. et al. ANALYSIS OF THE FUNDAMENTALS OF MATHEMATICAL MODELING OF WHEEL MOVEMENT ON THE ROAD SURFACE OF CARS EQUIPPED WITH ABS //Multidisciplinary Journal of Science and Technology. – 2024. – T. 4. – №. 8. – С. 45-50.
8. Xuzriddinovich B. F. et al. ABS BILAN JIHOZLANGAN AVTOMOBILNI TORMOZ PAYTIDA O‘ZO‘ZIDAN VA MAJBURIY TEBRANISHLARINI TORMOZ SAMARADORLIGIGA TA‘SIRINI TAHLIL QILISH //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – Т. 47. – №. 4. – С. 81-87.
9. Xusinovich T. J., Ro‘zibayevich M. N. M1 TOIFALI AVTOMOBILLARNI TURLI MUHITLARDA TORMOZLANISHINI TAHLIL QILISH VA PARAMETRLARINI O‘RGANISH.
10. Karshiev F. U., Abduqahorov N. ABS BILAN JIHOZLANGAN M1 TOIFALI AVTOMOBILLAR TORMOZ TIZIMLARINING USTIVORLIGI //Academic research in educational sciences. – 2024. – Т. 5. – №. 5. – С. 787-791.
11. Каршиев Фахридин Умарович, Н.Абдуқаҳоров ИЗУЧЕНИЕ МИКРОСТРУКТУРЫ

СТАЛИ В МАТЕРИАЛОВЕДЕНИИ//<https://www.iupr.ru/6-121-2024>
https://www.iupr.ru/files/ugd/b06fdc_15c4798c874a4ddab326a52bd3af34ea.pdf?index=true

12. Xusinovich T. J., Ro‘zibayevich M. N. M1 TOIFALI AVTOMOBILLARNI TURLI MUHITLARDA TORMOZLANISHINI TAHLIL QILISH VA PARAMETRLARINI O‘RGANISH.

13. Farxadjonovna, Bekimbetova Elmira, and Abduqahorov No‘monbek. "STARTING ENGINES AT LOW TEMPERATURES." Multidisciplinary Journal of Science and Technology 5.2 (2025): 83-87.

14. Xusinovich, Turdialiyeв Jonibek, and Mo‘minov Nurali Ro‘zibayevich. "M1 TOIFALI AVTOMOBILLARNI TURLI MUHITLARDA TORMOZLANISHINI TAHLIL QILISH VA PARAMETRLARINI O‘RGANISH."

15. Абдуқаҳоров Н., Турдиалиев Ж., Мўминов Н. АВТОМОБИЛИ М1 В РАЗНЫХ УСЛОВИЯХ АНАЛИЗ И ПАРАМЕТРЫ ТОРМОЖЕНИЯ УЧИТЬСЯ //Журнал научно-инновационных исследований в Узбекистане. – 2024. – Т. 2. – №. 4. – С. 377-386.

16. Каршиев Ф. У., Абдукаҳоров Н. ИЗУЧЕНИЕ МИКРОСТРУКТУРЫ СТАЛИ В МАТЕРИАЛОВЕДЕНИИ //Экономика и социум. – 2024. – №. 6-2 (121). – С. 1142-1145.

17. Oybek o‘g A. N. et al. ABS BILAN JIHOZLANGAN AVTOMOBILLARDA TORMOZLASH JARAYONIDAGI TEBRANISHLAR VA ULARNING TORMOZ SAMARADORLIGIGA TA’SIRI //PEDAGOGS. – 2025. – Т. 92. – №. 1. – С. 127-132.

18. Xuzriddinovich B. F. et al. SURXONDARYO VILOYATIDAGI TABIIY-IQLIM SHAROITLARIDA AVTOMOBILLARNING ISH SHAROITLARINI TASNIFLASH //Tadqiqotlar. – 2025. – Т. 63. – №. 2. – С. 26-32.

19. Abduqahorov N., Turdialiyeв J., Mo‘minov N. M1 VEHICLES IN DIFFERENT ENVIRONMENTS ANALYSIS AND PARAMETERS OF BRAKING

LEARN //Journal of science-innovative research in Uzbekistan. – 2024. – Т. 4. – №. 4. – С. 377-386.

20. Абдуқаҳоров Н., Турдиалиев Ж., Мўминов Н. АВТОМОБИЛИ М1 В РАЗНЫХ УСЛОВИЯХ АНАЛИЗ И ПАРАМЕТРЫ ТОРМОЖЕНИЯ УЧИТЬСЯ //Журнал научно-инновационных исследований в Узбекистане. – 2024. – Т. 2. – №. 4. – С. 377-386.

21. Oybek o'g A. N. et al. ABS BILAN JIHOZLANGAN AVTOMOBILLARDA TORMOZLASH JARAYONIDAGI TEBRANISHLAR VA ULARNING TORMOZ SAMARADORLIGIGA TA'SIRI //PEDAGOGS. – 2025. – Т. 92. – №. 1. – С. 127-132.

22. Bakhramov F., Abdukahorov N., Tilavkobilova D. Analysis of the braking path of cars equipped with ABS in different environments //AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2025. – Т. 3268. – №. 1. – С. 020052.

23. Karshiev F. U., Abduqahorov N. ABC BILAN JIHOZLAHGAN M1 TOIFALI AVTOMOBILLAR TORMOZ TIZIMLARINING USTIVORLIGI //Экономика и социум. – 2024. – №. 6-1 (121). – С. 334-337.

24. O'G'Li A. A. U., Raxmatovich K. M., Shoykulovich A. O. UZUN QOZIQLI BARABANNI PAXTA TARKIBIDAN OG 'IR ARALASHMALARNI AJRATISHGA TA'SIRINI NAZARIY O 'RGANISH NATIJALARI //Механика и технология. – 2025. – Т. 1. – №. 18. – С. 133-139.

25. Raxmatovich K. M. URUG 'TOZALASH MASHINASINING MAQBUL PARAMETRLARINI ANIQLASH //Механика и технология. – 2024. – №. 2 (9) Спецвыпуск. – С. 79-86.

26. Astanakulov K. D. et al. The separation of light impurities of safflower seeds in the cyclone of the grain cleaning machine //IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. – IOP Publishing, 2020. – Т. 614. – №. 1. – С. 012141.

27. Karimov M. R. et al. Safflower seed cleaning machine and determining the rotational speed of its supplying roller //IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. – IOP Publishing, 2021. – Т. 868. – №. 1. – С. 012050.

28. O'G'Li A. A. U., Raxmatovich K. M., Shoykulovich A. O. UZUN QOZIQLI BARABANNI PAXTA TARKIBIDAN OG 'IR ARALASHMALARNI AJRATISHGA TA'SIRINI NAZARIY O 'RGANISH NATIJALARI //Механика и технология. – 2025. – Т. 1. – №. 18. – С. 133-139.

29. Raxmatovich K. M. URUG 'TOZALASH MASHINASINING MAQBUL PARAMETRLARINI ANIQLASH //Механика и технология. – 2024. – №. 2 (9) Спецвыпуск. – С. 79-86.

30. Astanakulov K. D. et al. The effect of safflower oil (*Carthamus Tinctorius* L.) and inositol supplementation on egg production.

31. Raxmatovich K. M. URUG 'TOZALASH MASHINASINING MAQBUL PARAMETRLARINI ANIQLASH //Механика и технология. – 2024. – №. 2 (9) Спецвыпуск. – С. 79-86.

32. Bazaluk O. et al. Improving energy efficiency of grain cleaning technology //Applied Sciences. – 2022. – Т. 12. – №. 10. – С. 5190.

33. Ishmuradov S. U., Abdumajidov R. B. Determination results of disc plough hang mechanism and support disc parameters //IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. – IOP Publishing, 2022. – Т. 1076. – №. 1. – С. 012039.